

УДК 340.111.5 (045)

Р. А. Калюжний, доктор юридичних наук,
професор Київського національного університету
внутрішніх справ України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ

Київський національний університет внутрішніх справ України

У статті визначаються організаційно-правові форми забезпечення державних інтересів. Автор робить висновок про те, що всі вони в організаційно-правовому відношенні безпосередньо пов'язані із функціонуванням державного механізму, державного апарату, який і реалізує правотворчу, юрисдикційну, правоохоронну діяльність відповідно із власними повноваженнями.

Ключові слова: організаційно-правова форма, державний механізм, державний апарат, державний інтерес.

Юридичний аспект дослідження проблеми забезпечення державних інтересів передбачає градацію форм їх реалізації стосовно до зовнішніх та внутрішніх проявів державно-правової діяльності. Згідно з прийнятими у правознавстві і, у тому числі підходами в адміністративно-правовій науці, організаційно-правові форми забезпечення державних інтересів поділяються на правові та неправові.

Під правовими формами реалізації державних інтересів потрібно розуміти механізм правового регулювання, яким володіє держава.

Неправові (організаційні) форми реалізації державних інтересів складаються із одnorідних за власними ознаками діяльності держави, які не тягнуть за собою юридичних наслідків.

Неправові форми мають забезпечувальний характер стосовно зовнішньоспрямованої діяльності тих чи інших структур і відображають технологію управління. Вони фактично однакові для всіх соціальних організацій. Різниця може торкатися лише окремих нюансів, наприклад, ступеня нормативної деталізації тих чи інших видів внутрішньоорганізаційної діяльності, назви організаційних структур, які виконують ті чи інші управлінські повноваження.

Значення внутрішньоорганізаційної (апаратної) діяльності в адміністративно-правовій науці, на наш погляд, традиційно недооцінюється, хоча саме у ході їх здійснення створюються необхідні організаційні передумови належної реалізації органам державної влади

своїх повноважень. Не менш важливим є те, що саме у ході внутрішньоорганізаційної діяльності забезпечується і підтримується правовий порядок усередині цього органу.

Можна відокремити такі юридичні форми правової реалізації державних інтересів: правоустановчу форму, правовиконавчу форму, форму правосуддя, правоохоронну форму.

Правоустановча форма характеризується визначеними державою загальнообов'язковими правилами поведінки, виконання яких є невід'ємною умовою забезпечення державних інтересів, пов'язаних із збереженням стабільності і правопорядку, наділення цих правил юридичною силою і доведенням їх до відома членів суспільства.

Правоустановча форма реалізації державних інтересів передбачає здійснення державою таких заходів: по-перше, надання юридичної чинності тим суспільним відносинам, які існують у суспільстві і які безпосередньо державою не породжуються. До них належать соціальні норми, які регулюють звичаї, ритуали, традиції, товарообмінні відносини тощо; по-друге, держава безпосередньо здійснює нормотворчу діяльність. Діяльність держави у даній сфері містить видання законодавчими, представницькими і іншими органами державної влади актів нормативно-правового характеру, обов'язкових для виконання усіма державними органами, громадськими об'єднаннями, органами місцево-

го самоврядування, посадовими особами і громадянами.

Правовиконавча форма забезпечення державних інтересів являє собою засновану на законах оперативну, повсякденну реалізацію органами виконавчої влади державних інтересів у сферах економіки, культури, соціального забезпечення, охорони здоров'я, транспорту і зв'язку тощо.

Вважаємо, що сутність правовиконавчої діяльності форми реалізації державних інтересів найбільш близька до змісту виконавчої діяльності державних органів, яка здійснюється на підставі та виконавчі законів і яка забезпечує повсякденне функціонування держави та її апарату.

У межах нашого дослідження доцільно торкнутися питання щодо співвідношення правотворчості і правозастосування з точки зору адміністративно-правової організації державного управління. Видається, що їх можливо розрізнити за змістом вчинення дій. У процесі правотворчої діяльності виробляються і приймаються (або скасовуються) норми права, тоді як у процесі застосування норм права видаються індивідуально-конкретні юридичні акти, які встановлюють на підставі правових норм конкретні суб'єктивні права та обов'язки при наявності відповідних фактичних обставин, які передбачені діючими нормами.

Правозастосування, на відміну від правотворення, здійснюється у відповідності із своєрідною процедурою, проходить неоднакову кількість якісно різних стадій. Визначену специфіку мають і видані нормативні акти.

Відомо, що форма управління є юридичним способом зовнішнього виразу та має внутрішню організацію управлінської діяльності. Отже, правова форма висловлює юридичну сторону управління і визначається у забезпеченні необхідного оформлення змісту, структури управлінської діяльності, а також прийняття управлінських рішень з метою устроювання самої управлінської діяльності.

Подібну роль повинна виконувати і правозастосовча форма управління. Ця форма утворює юридичні установлення (вимога, дозвіл), – правозастосовчі акти. Всі вони спрямовані на: 1) практичну організацію управління; 2) здійснення управління за допомогою прийняття рішення індивідуального характеру; 3) оформлення прийнятих рішень; 4) організація виконання рішень.

Таким чином, адміністративно-правове розуміння правозастосування як форми державного управління у сфері забезпечення державних інтересів передбачає наявність визначених нормами права передумов і закріплює низку правових вимог до суб'єктів застосування права, процедури правозастосовчої діяльності, правозастосовчих відношень, до змісту і форми приймаючих рішень та виконання прийнятих рішень.

Форма правосуддя передбачає право суб'єктів державно-правової діяльності на захист своїх інтересів у суді. В Україні встановлена можливість захисту інтересів за допомогою органів конституційного, кримінального, цивільного, адміністративного, арбітражного судочинства. Згідно з ст. 53 Конституції України, права і свободи людини захищаються судом. Об'єктом оскарження до суду можуть бути рішення, діяльність або бездіяльність, на підставі яких порушені права та свободи особи, створені перешкоди щодо їх здійснення, на особу покладено будь-яке зобов'язання або особа незаконно притягнута до будь-якої відповідальності.

Значення правосуддя як особливої форми реалізації державних інтересів визначається насамперед тим, що заради даного інституту здійснюється вирішення конфліктів і спорів між суб'єктами права, що безумовно входить у сферу державних інтересів, тому що держава зацікавлена у соціальній стабільності, яка сприятиме нормальному її (державі) функціонуванню. Разом з тим, поряд з правоустановленням, правовиконавцям та правосудцям слід спеціально окреслити правоохорончу діяльність, яку необхідно розглядати як відокремлену форму реалізації державних інтересів.

Правоохоронна форма реалізації державних інтересів передбачає здійснення таких видів діяльності: профілактичної, припинення протиправної дії, контрольної-наглядової, виконання покарання.

Профілактична діяльність спрямована на недопущення ще не здійсненого (хоча можливого) порушення суб'єктивного права або загальнообов'язкового правила поведінки. Завданням попереджувального різновиду правоохорончої діяльності є припинення вже скоєного протиправного діяння та прийняття заходів з установлення, розшуку та затримання правопорушника. Контрольно-наглядова діяльність є різновидом державного нагляду і контролем за законністю. Особливе місце у системі цих за-

собів займає прокурорський нагляд за дотриманням діючих на території держави законів.

Діяльність щодо виконання покарання пов'язана з здійсненням стосовно правопорушника визначених заходів негативного характеру.

Із викладених загальнотеоретичних положень щодо правових форм забезпечення державних інтересів випливає важливий, з точки

зору нашого дослідження, висновок про те, що всі вони в організаційно-правовому відношенні безпосередньо пов'язані із функціонуванням державного механізму, державного апарату, який і реалізує правотворчу, правозастосовчу, юрисдикційну, правоохоронну та контрольно-наглядову діяльність відповідно із власними компетенційними повноваженнями.

Р. А. Калюжный

Организационно-правовые формы обеспечения государственных интересов.

В статье определяются организационно-правовые формы обеспечения государственных интересов. Автор делает вывод о том, что все они в организационно-правовом отношении непосредственно связаны с функционированием государственного механизма, государственного аппарата, который и реализует правотворческую, юрисдикционную, правоохранительную деятельность в соответствии с собственными полномочиями.

In the article are determined the legal forms of providing of state interests. An author gives a conclusion that all of them in an organization and legal relation are directly related to functioning of state mechanism, state machine which will realize law creation, jurisdiction, law-enforcement activity accordingly with own plenary powers.